

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ АДАМА МІЦКЕВИЧА В ПОЗНАНІ

Александра Мурас

Університет імені Адама Міцкевича

У статті описано особливості навчання української мови у польських наукових осередках, зокрема в Познанському університеті. Окреслено основні дидактичні принципи викладання української мови як іноземної, найважливіші проблеми навчального процесу.

Ключові слова: студенти, мовна практика, вищий навчальний заклад, філологія.

Українська філологія в польських ВНЗ – це доволі популярний, а навіть, сміливо кажучи, – модний напрям навчання. У Польщі лише в шести наукових осередках є спеціалізація „Українська філологія”. Тут треба назвати Варшавський університет (UW), Ягеллонський університет у Кракові (UJ), Університет ім. Марії Склодовської-Кюрі в Любліні (UMCS), Вроцлавський університет, Університет ім. Адама Міцкевича у Познані (UAM) та Вармінсько-Мазурський університет в Ольштині (UWM). Окрім цього, українську мову вивчають у таких вищих навчальних закладах, як Щецинський університет та Сілезький університет у м. Катовіце (UŚ) (додаткові курси української мови) або на рівні бакалаврату в Державній вищій східноєвропейській школі в Перемишлі (Państwowa Wyższa Szkoła Wschodnioeuropejska w Przemyślu) [1]. Українська мова викликає доволі велике зацікавлення серед польської молоді. Цього року на одне місце намагалося вступити від 1,5 кандидата на місце у Вроцлавському університеті до 3,5 в Університеті ім. Адама Міцкевича.

Саме на прикладі Університету ім. Адама Міцкевича, де українська філологія вивчається паралельно з російською (як російсько-українська філологія, до речі – єдине таке поєднання у Польщі), спираючись на власний досвід та спеціально проведене опитування, хочу висвітлити питання викладання української мови як іноземної в польському середовищі.

В опитуванні взяли участь студенти та викладачі російсько-української філології УАМ. В анкетуванні розглянуто такі проблеми, як: взаємодія вчителя та студента, комунікативно-пізнавальне спрямування навчального матеріалу, психологічна характеристика вчителя та студента як суб'єктів навчальної діяльності, роль мотивації в навчальному процесі.

Спробуємо дати загальну характеристику цієї спеціалізації. Насамперед – це камерність. Кожного року набирають тільки одну групу. Першокурсників, звичайно, найбільше – до 25 людей, але з різних причин з кожним роком їх стає все менше й менше, так що на п'ятому курсі буває й 7 людей (але це не закономірність).

Навчання на цій спеціалізації проводиться тільки на денній формі. Студенти-філологи мають цикл теоретичних та практичних занять. Лекції супроводжуються

практичними заняттями. У програмі навчання, крім загальних, літературознавчих (теорія літератури), культурознавчих (культура та реалії східнослов'янського простору) та історичних (історична граматики російської мови, староцерковнослов'янська мова) курсів, присвячених виключно російській мові, є ряд занять, де обговорюється суто українська проблематика. Особлива увага приділяється ознайомленню з основами української мови та освоєнню її. Це насамперед практичні заняття з української мови, описова граматики української мови, історія української літератури, історія України [2].

Заняття ведуть висококваліфіковані викладачі з багаторічним досвідом, спеціалісти з української літератури і граматики, які в основному є носіями мови [3].

Вивчення української мови в Познанському університеті (так само, як в інших польських наукових осередках) починається від нуля. Знання української мови не є обов'язковим, щоб вступити на цей напрям. Абсолютна більшість студентів уперше стикається з українською мовою в університеті і навчання починає від абетки. Це стосується навіть деяких студентів, які за національністю є українцями. Здебільшого студенти володіють польською і російською мовами як рідною або як іноземною. Тут з'являється перша серйозна складність у процесі навчання української мови – інтерференція з польською і російською. Особливо важко студентам-першокурсникам. У початковій фазі навчання української мови студенти керуються своєю рідною мовою, польською або російською (Не розглядаємо випадків, коли студент, вступаючи на цю спеціалізацію, вже вільно володіє українською. Буває також так, що попри те, що студент за походженням українець, він не володіє українською, – тоді він спирається на ту, носієм якої він є, переважно це – російська).

Як показує проведене опитування, проблема інтерференції є найскладнішою для студентів-поляків. Лексика – один з основних виражальних засобів мови, вона становить безмежне море для навчання і нормалізації в різних аспектах. Найважливішим стає засвоєння правил граматики, правопису, вимови й наголошення. Величезне значення має також вивчення й правильне використання мовних засобів вираження думки залежно від мети і змісту висловлювання. У цьому контексті виявляється, що схожість польської та української мови – це для студента велика небезпека. Знання польської мови допомагає тільки і виключно в сприйманні українського тексту на слух. І переважно на початковому етапі навчання. Неправильною є думка, що схожість мов полегшує процес навчання. Нічого подібного. Культура мови тісно пов'язана з дотриманням літературних норм слововживання – зі семантично точним і стилістично доречним вибором слова, з граматики і стилістично правильним сполучуванням. Польські студенти надзвичайно часто порушують норми слововживання, плутаючи фонетично близькі слова. Візьмімо для прикладу слово *диня*. Українська *диня*, це польський *melon*, а польська *dynia*, це український *гарбуз*. Наведені слова фонетично однакові, але за своєю семантикою цілком різні. Польське слово *arbuz*, яке означає „кавун” фонетично схоже на українське слово *гарбуз*, однак із семантичного боку вони не мають нічого спільного. Це підтвердження того, що не завжди однакові за звучанням слова в польській та українській мові мають однакове значення, так як, наприклад, *sytuacja* – *sytuacja*, *pesymizm* – *pesymizm*, *zaarrestowany* – *zaaresztowany*, *stabilizowamu* – *stabilizować*. Додати відповідну певній мові флексію – це в багатьох випадках далеко не

достатньо. Така сама проблема стосується синонімів (типу *жаргон – аргю*) та паронімів (типу *телефонувати – телефонізувати*) в українській мові, уживання в певній мовній ситуації слів чи словосполучень іншого функціонального стилю.

Важкою проблемою є також нерозуміння буквального значення застарілих чи рідковживаних слів і неправильне вживання запозичень.

Слід підкреслити також серйозні проблеми з наголосом. Наголошування – це цілком чуже для поляків явище, яке створює багато проблем. Наголос в українській мові вільний і рухомий, тобто може падати на будь-який склад і під час змінювання слова пересуватися, як, наприклад, у словах: *голова – голови – голови – голів, казати – кажеш – кажу*. Система наголошування в українській мові досить складна. Тому сумніви щодо наголосу виникають дуже часто, й у таких випадках студентам слід звертатися до словників.

Треба також мати на увазі ще одну велику складність, про яку згадали респонденти, а саме, – вимова звука [г]. Гортанного звука [г] (*гомоніти, гай, говорити*) не знає ні польська, ні російська звукова система. Український гортанний звук [г] передають у польській мові через національну літеру x [ch]. А це вже суттєва мовна помилка. Цим двом питанням польські студенти присвячують найбільше часу в період вивчення української мови. Буває навіть так, що навчитися правильно ставити наголос і вимовляти гортанне [г] поза мовним українським середовищем абсолютно неможливо. Викладачі зауважили у польських студентів також труднощі у вимовлянні звука [л].

Проблема, з якою борються студенти російсько-української філології, це невеликий за обсягом лексичний запас. Маємо проблеми з висловлюванням своїх думок, передаємо їх тільки за допомогою вивченої раніше лексики (а теми, які розглядаємо на заняттях, обмежені в багатьох випадках до елементарної лексики на зразок „їжа”, „погода”, „зовнішній вигляд людини”). Тому можна говорити про невисокий рівень знань українців Познанського університету. Причини треба шукати в надто малій кількості годин для вивчення практичного мовлення. На запитання: „Що було легко опанувати в українській мові, з чим ви не мали проблем?”, студенти відповідають: „Уміння правильно читати, слухати і розуміти”. На кожному рівні навчання в усіх опитаних студентів розуміння перевищує говоріння і письмо. Оскільки у нас не надто великий словниковий запас, говоріння і письмо залишаються слабким місцем.

Методи навчання української мови в Університеті ім. А. Міцкевича стандартні та стереотипні. Навчання відбувається таким чином. Застосовують типові вправи, а саме: читання різноманітних оригінальних текстів (джерелом яких є підручники, преса, Інтернет) і спроби їх перекладу залежно від курсу; дискусії, презентація фільмів, орфографічні вправи-диктанти, вивчення українських пісень, граматичні вправи. Деякі викладачі використовують принцип: якнайменше теорії, якнайбільше практики. Таким чином, студенти опановують українську мову за методом Каллана. На жаль, багато занять проводиться не дуже цікаво (хоча це дивує, тому що на кафедрі працюють спеціалісти), і таке становище в багатьох студентів не викликає мотивації. Попри те, невелика кількість опитаних студентів Познанської україністики заявляє, що додатково, поза стінами університету, вивчає мову. Використовують вони для цього телебачення, сучасну українську музику та літературу, Інтернет, фільми. Це підтверджує відповіді

студентів про зацікавлення українською мовою. Адже багато з них виявляє свій великий інтерес до української культури, заявляє бажання знати більше про Україну, сучасну літературу, історію країни й ментальність українців.

І студенти, і викладачі підкреслюють, що кількість годин, призначених на практичні заняття з української мови, надто мала для вільного володіння мовою. Необхідним у процесі вивчення мови є перебування в справжньому мовному середовищі. Це основний принцип у навчанні іноземної мови. На жаль, таких можливостей страшенно мало. Організація мовних тренінгів (бажано в Україні), студентських обмінів має величезне значення для завідувачів кафедри. Слід звернути увагу на те, що студенти-філологи значно підвищують свій мовний рівень тільки на першому курсі, тобто коли починають навчання від нуля. Потім прогрес не спостерігається. Це явище, яке дуже хвилює студентів.

Методика викладання української мови як іноземної, спираючись на загально-методичні засади, водночас має свою специфіку: велика увага обов'язково повинна приділятися методам оволодіння усною мовою, оволодінню українською мовою як іноземною у взаємозв'язку всіх її функцій: мовлення, слухання, аудіювання, репродукції, читання, письма, перекладу.

Отже, курс вивчення української мови як іноземної має бути побудований на основних дидактичних принципах, зокрема: системність, послідовність, індивідуальний підхід. Щоб навчання мови було плідним, потрібно докласти багато зусиль з боку студентів і викладачів. Для того, щоб досягти мети, треба інтенсивно послуговуватися мовою, яку вивчаємо, і цікавитися культурою країни, мову якої вивчаємо (фактично на це повинні бути спрямовані практичні заняття).

Відвідати найцікавіші місця України, активно знайомитися з українськими звичаями, брати участь у народних дійствах, прожити в Україні хоча б декілька місяців – це неабияка допомога в процесі вивчення мови, найкраща можливість дізнатися як про модерне, так і про традиційне життя в Україні.

Найкращий шлях вивчити мову – спілкуватися нею!

-
1. <http://uczelnie.studentnews.pl>
 2. <http://www.staff.amu.edu.pl/~ifros/plany.php>
 3. http://www.staff.amu.edu.pl/~ifros/pracownicy_zu.php

TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT ADAM MICKIEWICZ UNIVERSITY IN POZNAN'

Alexandra Muras

Adam Mickiewicz University

The article deals with the peculiarities of teaching the Ukrainian language in Polish scientific nuclei, namely, in Poznan' University. Major didactic principles of teaching Ukrainian as a foreign language, major problems of the learning process are outlined.

Key words: students, language practice, higher educational establishment, philology.